

АЦО ШОПОВ ВО СЛОВЕНЕЧКАТА КУЛТУРНА СРЕДИНА

Намита Субиото

проф. д-р, Филозофски факултет, Универзитет во Љубљана,
namita.subiotto@ff.uni-lj.si

Апстракт: Во трудот се претставени словенечките препеви на поезијата на Ацо Шопов објавени во XX век, чии автори се петмината словенечки поети: Богомил Фатур, Иван Минати, Цирил Злобец, Северин Шали и Јоже Шмит, а додадени се и информации за најновите препеви, остварени по повод стогодишнината на поетот. Трудот го осветлува Ацо Шопов и како книжевен преведувач, со фокус на неговиот препев на збирката „Цицибан“ од Отон Жупанчич, едно од најпроучените дела од словенечката поезија за деца. Резимирана е и словенечката рецепција на поезијата на Шопов: книжевна критика, анализа на препевите и други прилози.

Клучни зборови: *Ацо Шопов, македонско-словенечки книжевни и културни релации, книжевен превод*

Словенечки препејувачи на поезијата на Шопов

Ацо Шопов е еден од најпреведените македонски литературни уметници на словенечки јазик во XX век, пред сè во педесеттите, шеесеттите и седумдесеттите години. Освен несомнителен естетски квалитет на неговото творештво препознаен од поединечни клучни македонско-словенечки меѓукултурни посредници, причините за тоа треба да се бараат и во културната политика во тој период во рамките на заедничката држава СФРЈ, односно т.н. меѓурејубличка соработка во областа на издавачката дејност, кога се поттикнува и поддржува взаемно преведување на репрезентативни автори од сите републики. Во овој период како препејувачи најчесто се јавуваат поети.

Поетското творештво на Ацо Шопов во словенечката културна средина е претставено во трите антологии на македонската поезија, а препеана е и неговата збирка „Слеј се со тишината“ („Zlij se s tišino“, 1957). Автор на предговорот на ова издание е Фран Петрè, еден од првите осуммина професори на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје каде што до 1949 година работи како професор по историја на словенечката,

хрватската и српската книжевност, а потоа академската кариера ја продолжува на Филозофскиот факултет во Загреб. Фран Петрè е и приредувач на антологијата „Makedonska poezija“ (1948) во којашто словенечкиот читател за првпат можел на свој јазик да се запознае со современата македонска поезија. Во монографијата „Македонско-словенечки книжевно-културни релации“ Александар Спасов ни открива дел од своите сеќавања на неговиот професор Петрè, кој за подготовките околу Антологијата кажал: „На идејата за составување на антологија на македонската поезија дојдов во раната пролет на 1947 година. Се снабдив со разни изданија на македонски поети од XIX век и од современиот период. Кога видов дека ќе има материјал за цела книга, се зафатив за работа со помош на студентот Александар Спасов. За секоја од песните што ги одбрав, направив речник, дословен превод и ритмичка анализа. (...) Со подготвениот материјал отидов летото во Словенија на одмор. Во разговор со поетите, кои ги имав предвид да препејуваат, морав набргу да се уверам дека тешко ќе добијам препејувачи за македонските песни“ (Спасов, 1998, стр. 112). Но, сепак, тој успеал да ја реализира идејата и ангажирал осуммина препејувачи: Отон Жупначич, Миле Клопчич, Иго Груден, Жоже Удович, Лили Нови, Фран Албрехт, Богомил Фатур и Цене Випотник. Во оваа антологија, објавена во 2500 примероци, се вклучени две рани песни од Ацо Шопов: „Очи“ и „Истранка“ во препев на Богомил Фатур. Во поезијата на Фатур можат да се препознаат некои симболистички и експресионистички искуства, па би можеле да речеме дека тој ја препејувал поезијата на Шопов (и) според личните афинитети на планот на поетското искуство.

Девет години подоцна, поезијата на Шопов во Словенија веќе е претставена и со самостојна збирка „Слеј се со тишината“, целосно препеана од поетот Иван Минати. Тоа е и прва збирка на македонски поет препеана на словенечки, како и прв препев на поезијата на Шопов на странски јазик. Освен препеви на сите песни од оригиналната стихозбирка, изданието на словенечки јазик вклучува и осум песни од поранешните збирки на Шопов распоредени во два циклуса – „Очи“: „Љубов“, „Очи“, „Мечтаење крај брегот на езерото“, и „Разговор со синот“: „За мечта што нема да загине“, „Разговор со синот“, „Трепет“, „Не љуби ме“, „Во пресрет на животот“. Петрè во предговорот со наслов „Makedonski pesnik“ (Македонски поет) најпрвин ги наведува збирките, објавени пред „Слеј се со тишината“: „Песни“, „Пруга на младоста“, „На Грамос“ и „Со наши раце“, од која ги истакнува песните „Истранка“ и „Јесенице“ бидејќи се однесуваат на Словенија, но не ја споменува и последната збирка „Стихови за маката и радоста“, туку ќе напише дека „Слеј се со тишината“ се појавува по неколкугодишен молк. Главниот дел од предговорот го претставува македонскиот книжевен контекст во кој се појавува и развива Шопов, за да го воведо словенечкиот читател во пресвртот во поетиката на Шопов, забележан во оваа збирка: „Na svoji lastni razvojni poti

in razvojni poti mlade makedonske poezije je pesnik prišel do spoznanja, da je vir resničnega umetniškega navdiha stopnjevano individualno doživljanje. Namesto velikih kolektivnih idej in gibal stopa v ospredje intimno čustvo, ki odkriva ljudi v njihovih neposrednih, vsakodnevnih odnosih. Prve zbirke so prikazovale Šopova borca in ideologa, teh 34 pesmi odkriva njegovo človeško stran. Pesnik je krenil s temi izpovedmi na pot prave lirike." (Petrè, 1957, стр. 72)

Препевот на Минати веднаш наидува на критички осврти. Јанез Менарт го оценува како суптилен и умешен и вели дека песните се читаат како да се напишани на словенечки и дека какви било забелешки дека напати се оддалечил од оригиналот се беспредметни, бидејќи целината звучи убаво, а тоа е најважно (Menart, 1957, стр. 6). За самата збирка Менарт смета дека додадените песни со партизанска тематика покажуваат дека македонската народна поезија во многу што влијаела на уметничкото творештво, што на некој начин се рефлектира и во поезијата на Шопов: „Sem sodi predvsem neposredno čustvo, izraženo na pripovedni način in z delno stiliziranimi izraznimi sredstvi. Majhna pestrost motivov, problemov in prijemov. Skoraj nobenih presenetljivih primer, obratov, besednih gibčnosti, oblikovnih novosti in podobnega. Samo jasno izraženo čustvo z miselno podlago ali vezivom. To je obenem svojevrsten čar in svojevrstna pomanjkljivost te poezije. Mislim, da se ne motim, če sodim, da makedonski bralec to poezijo globlje dojame in občuti kakor slovenski, saj je napisana bolj v njegovem duhu. Slovenca ne očara, vendar mu kljub temu nudi marsikaj. To velja predvsem za tiste pesmi, ki so zbrane v ciklusu "Miniature". Tu je po mojem nekaj pesmi, ki dajejo vrednost vsej zbirki in opravičujejo, da je bila prevedena v naš jezik." (Menart, 1957, стр. 6). Додека Менарт како највредниот дел на збирката го испоставува циклусот „Минијатури“, а инаку го критикува скромниот избор на мотиви, проблеми и постапки, а јасно изразените чувства ги смета за привлечна, но воедно и слаба страна на поезијата на Шопов, Марјан Брезовар истакнува дека поезијата на Шопов е исклучително испovedна и дека поетот се открива со такт на вистински лиричар: „Poezija Ace Šopova je izrazito izpovednega značaja; v nji razkriva pesnik z iskrenostjo in odkritosrčnostjo, vendar s taktom pravega lirika svoj čustveni svet. Osnovno razpoložensko izhodišče, ki ga bogato in domiselno variira, je osamelost, ubitost in nalomljenost lastnega življenja, ki jo le redko presvetli rahlo, neopredeljeno upanje. Le-to dominantno občutje struji in valovi tudi iz liričnega podteksta tistih stihov, v katerih se pesnikov svet malce razširi in v katerih je njegova usoda pomaknjena v drugi plan. Poezija Šopova je izpoved človeka, ki se zavoljo nemirne krvi ne znajde v življenju in si poruši vse, celo družinsko srečo, ima pa močan samokritičen občutek. Tako njegove tavajoče stopinje v svet vedno spremlja grenkoba in vsak zgrešeni korak poglobi ta njegov boleči resentment. Večina pesmi je zelo pretresljivih («Galebu, ki mi kroži nad glavo», »Sanje, ki ne bodo umrle«); v njih je zvrhana individualna življenjska

intenziteta, ki daje stihom čustveno globino.“ (Brezovar, 1958, стр. 165). А за препевот Брезовар смета дека Иван Минати ги пословенчил стиховите со креативна инспирација и дека не се држел строго до лексиката, иако не си дозволувал премногу слобода, но умешно ја фатил чудесната мека и нежна дикција на Шопов и неговата топла внатрешна мелодија, така што на некои места препевот е уште потопол и понежен од оригиналот (Brezovar, 1958, стр. 165).

Подоцна, препевот на Минати е коментирани и во академската средина. Бистрица Миркуловска, и самата одлична и плодна препејувачка на словенечка поезија која (на предлог и под менторство на Блаже Конески) магистрирала со тема „Јазичните проблеми во поетскиот превод од македонски на словенечки јазик и од словенечки на македонски јазик“, ги анализира римата и метриката и забележува: „Во поетскиот превод постои тенденција да се одржи изосилабизмот, меѓутоа Иван Минати не му се потчинува, туку се труди да го задржи и ритмот во стихот и римата со што го обезбедува акустичниот ефект“ (Миркуловска, 2020, стр. 323). Ирена Новак Попов ги споредува преводите на песната „Очи“ од Фатур и од Минати. Нејзината констатација дека Минати го препејувал Шопов така што конгенијално го дополнувал и објаснувал, веројатно од аспект на својата поетика (Novak Popov, 2000, стр. 265), ја проверував и потврдив во трудот „Поезијата на Ацо Шопов во Словенија“ (Субиото, 2004) во којшто на семантичкото ниво ги споредив оригиналите и препевите на песните од циклусот „Убавината“ – првиот циклус во збирката „Слеј се со тишината“. Анализата покажа дека пејувачот одлично го разбрал поетскиот израз на Ацо Шопов, дека влегол во подлабоки слоеви на неговата поезија и дека од таа длабочина и ги интерпретирал, значи дополнувал, односно го прецизирал едноставниот и концизниот поетски израз на авторот. Од ваквите интерпретативни препеви понекогаш може да се загуби некоја од останатите можности за исчитување/разбирање на оригиналот, но Минати со помош на сопствено поетско искуство речиси никогаш не ја нарушува внатрешната логика (односно порака) на оригиналната песна.

Песната „Залажување“ од збирката „Слеј се со тишината“ во 1963 година е објавена и во 9. број на списанието за деца „Цицибан“. Насловот на песната во збирката „Zlij se s tišino“ е преведен како „Prevara“ – превара, измама, а во списанието „Цицибан“ (1963/64 г., бр. 9, стр. 235 со наслов „Uspavanka“ – приспивна песна, и со прекрасна илустрација на Марленка Ступица, една од најплодните словенечки сликарки и илустраторки со седумдесетиниска кариера и повеќе од 100 сликовници и илустрирани книги за деца, меѓу кои е и збирката „Ciciban, Ciciban, dober dan“ (од 1980 г.) од Отон Жупачнич.

Списанието „Цицибан“ е легендарно, најпознато и најчесто наградувано словенечко списание за деца од 6 до 8-годишна возраст. Излегува месечно

од 1945 г., а името го добива токму по збирката на Жупанчич. „Цицибан“ е првенствено белетристичко списание, но вклучува и содржини од разни други области кои се важни за развојот на детето. Текстовите се стилски разновидни, уметничката опрема е исклучително квалитетна, илустрациите се дело на етаблирани уметници. Во списанието се појавуваат и прилози од странски автори. Од македонските автори се застапени: Видое Подгорец, Ванчо Николески, Неџати Зекерија, Васил Куноски, Глигор Поповски, Горјан Петревски, Александар Спасов. Во деветтиот број, 1963/64 г., покрај песната „Tiho“ од Видое Подгорец, ја наоѓаме и песната „Uspavanka“ од Ацо Шопов, и двете во препев на Иван Минати. Ова е единствениот текст на Шопов во списанието „Цицибан“, но сепак, на тој начин во словенечката средина Шопов е претставен и како автор за деца.

Во препевот на песната „Залажување“ целосно се зачувани и беспрекорно пренесени ритамот и римата, Минати внимателно ја пренесува и синтаксата (форма на речениците), и затоа препевот речиси не се оддалечува од оригиналот според звучноста и смирувачката дикција на приспивна песна. Сосема логично е ваков резултат да се постигне со извесни разлики при изборот на лексиката. Во првиот стих од првата строфа, наместо именката *nepруга* од синтагмата *nepруга бела*, Минати ќе употреби деминутив од *птица* – *птичка* (*ptičica bela*), веројатно заради родот на именката (и, последично, на синтагмата), бидејќи *nepруга* на словенечки е *metulj* – именка од машки род. И илустрацијата на Марленка Ступица ја следува оваа адаптација на препевот: во централниот дел е насликан маков цвет, на неговиот врв/неговата вршка е качена милата бела птичка, а на трева под него спие детето – малото момче, облечено како овчарче. Птичката и детето се речиси исто големи и свртени секој на своја страна и имаат затворени очи. Маковиот цвет е повисок од дрвјата и грмушките кои го опкружуваат, природата делува мирно и тивко, единствено во облаците како да се насетува извесен немир. Немирот е можеби поврзан со навестување на галопот на коњчето во мугрите, бидејќи коњчето не е насликано. Во почетните стихови од втората строфа на оригиналот како да се насетува нешто тажно, меланхолично: коњчето се спрема да замине на пат неброени дни, додека препевот звучи некако пооптимистично, налик на занес на палавото коњче кое во мугрите ќе летне низ ширното поле: „ноќ је конјиќ, ki čez širno polje ob svitu vihrov odbrzi“.

Истата година кога песната „Залажување“ се појавува во „Цицибан“, излегува и втората антологија на современата македонска поезија на словенечки, со наслов „Sodobna makedonska poezija“ (1963), чиј составувач и автор на предговорот е Александар Спасов, а препејувачот е Иван Минати. Во неа се наоѓаат следниве, претходно веќе објавени препеви на песните: „Промената“, „Ах таа убавина“, „Го барам својот глас“, „На езеро“, „Лов на

езеро“ од збирката „Слеј се со тишината“ и уште пет нови препеви на песни од збирките „Ветрот носи убаво време“ и „Небиднина“ („Кажи ми небо“, „Треба да бидеме подобри“, „Молитва за еден обичен но уште ненајден збор“, „Долго живеам на ова место“, „Ветрот носи убаво време“). На последната страница во кратка белешка препејувачот на антологијата – Иван Минати им се заблагодарува на составувачот на антологијата и на Блаже Ристовски – тогашниот лектор по македонски јазик на Филозофскиот факултет во Љубљана, кај кого Минати учел македонски (Novak Popov, 2000, стр. 264): „Na kraju te lepe, a težavne naloge – saj je bilo treba večino pesmi prevesti v čimkrajšem času, če naj bi antologija v resnici bila prerez današnje makedonske poezije, bi se rad zahvalil tovarišema dr. Aleksandru Spasovu, sestavljalcu antologije in prof. Blažetu Ristovskemu, lektorju za makedonsko književnost na ljubljanski Univerzi, ki sta mi požrtvovalno in nesebično svetovala pri prevajanju.“ (Минати во Спасов, 1963, стр. 165).

Во третата антологија Блаже Конески, Ацо Šopov, Ante Popovski, Jovan Koteski: „Pesmi“ (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1976) составена од Георги Сталев, се јавуваат три препејувачи на поезијата на Ацо Шопов.

Иван Минати препејува 15 песни (6 од нив се повторно објавени препеви од збирката „Zlij se s tišino“: 4 се неизменети, а во препевите на „Galebu, ki mi kroži nad glavo“ и „O, ta lepota“ се внесени корекции). Насловот на песната „Небиднина“ Минати го преведува како „Brezupnost“ (што значи безнадежност), а ваков превод на Шоповата лексема го вклучува и на сите места во песната „Небиднина“ каде што се појавува во оригиналот: на пр., во првите два стиха: „Dolgo sem potoval, potoval celo večnost / od sebe do tvoje brezupnosti.“ А во „Песната и годините“ (Pesem in leta) лексемата *небиднина* во првата (и повторена последната) строфа Минати ја преведува како *slepa ulica* (кор-сокак): „Tvoja leta in moja leta - / dva bregova, / dva kamna, / dve slepi ulici.“ Лексемата *небиднина* се појавува и на крајот на третата строфа, стиховите „Да си благословена небиднино / во времето што не знае старење“ Минати ги преведува како: „Vodi blagoslovljena brezizhodnost / v času, ki ne ve za staranje“, што значи дека тука лексемата *небиднина* ја заменува со *brezizhodnost* (безизленост). Но, кога Шопов во петтата строфа ќе го употреби зборот *непостоење* („Ти си во моето непостоење, / јас во заговорот на твоите соништа“), што може да биде и синоним за *небиднина* – тогаш Минати во својот превод ќе го употребува зборот *nebivanje* (неегзистенција): „Ti si v mojem nebivanju, / jaz v opravičilo tvojih sanj.“

Поетот Северин Шали е препејувач на 10 песни од циклусот „Молитви на моето тело“ од збирката „Небиднина“ (првата и последната песна од циклусот: „Раѓање на зборот“ и „Последна молитва на моето тело“, се преведени од Минати, а тој ја препеал и песната „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“ за Антологијата на Спасов). И Шали, слично како Минати,

во своите преводи се обидува да ја зачува римата, односно звучната слика на песната, па затоа понекогаш неговите препеви семантички отстапуваат од оригиналот: на пр., во песната „Молитва за еден обичен но уште непронајден збор“, стихот „Пронајди таков еден **вистински збор**“ е преведен како „Najdi besedo, skrito v množtvu besed“ – со што е зачувана римата со зборот *svet* („in vetru, ki spomladi zaveje čez svet“), за сметка на неколку семантички разлики: не е во целост трансформирана синтагмата „вистински збор“, додека е додадена апозиција „skrito v množtvu besed“ – „**збор скриен** во мноштво зборови“).

Јоже Шмит е препејувач на следниве песни од Ацо Шопов: „Има долу една крв“ (Tam spodaj je težka kri), „Златен круг на времето“ (Zlati krog časa), „Црно сонце“ (Črno sonce), „Гледач во пепелта“ (Prerokovalec iz pepela) и „Во сонот на црната жена“ (Sen o črni ženi). И Шмит одлично го употребил својот поетски талент и смисла за музикалноста на песната: со голем успех го зачувал ритамот на оригиналните песни, но и кај него има семантички отстапувања, на пр., насловот на песната „Во сонот на црната жена“ го преведува како „Сонот за црната жена“ со што се менува перспективата.

Делумна анализа, односно преглед на словенечките препеви на поезијата на Ацо Шопов од Фатур, Минати, Шали и Шмит покажал дека сите препејувачи одлично ја разбрале поетиката на Шопов и дека успеале соодветно да го трансформираат неговиот сублимен израз и на тој начин да ѝ ја приближат поезијата на еден од најзначајните македонски поети на словенечката публика.

Посебен пример е песната „Партизанска пролет“ од збирката „Со наши раце“ што е всушност кратка верзија, односно првиот дел од поемата „Кратово“ објавена во неговата прва збирка „Песни“. Препевот на оваа песна го направил поетот Цирил Злобец, а не е објавен во гореспомнатите книги, туку во весниците „Vorec“ (Ljubljana, бр. 6, 1958, стр. 250) и „Delo“ (Ljubljana, бр. 1, 1.1.1961, стр. 2). Во „Дело“, препевот е објавен по повод 20 години НОБ, а воведникот во весникот го пишува Јосип Броз Тито. Според препевот и адаптација¹ на Злобец, прочуениот композитор на хорски песни Виктор Михелчич направил и композиција за машки хор, а партитурата е објавена во зборникот „Partizanska romlad: moški zbor“².

До 2023 година, од богатиот поетски опус на Ацо Шопов на словенечки се препеани и објавени 60 песни: 43 од Иван Минати, 10 од Северин Шали, 5 од Јоже Шмит, 2 од Богомил Фатур (песната „Очи“ е преведена од Фатур и од Минати) и една од Цирил Злобец. На словенечки препеаните песни на Шопов се од сите збирки освен од „Јус-универзум“ и од „Дрво на ридот“, а се

¹ Злобец од првата строфа ги препејува само првите четири стиха, а втората строфа ја скратува и поделува на две строфи со по четири стиха.

² Изведбата на „Partizanski pevski zbor Ljubljana“ во домот за стари лица во Мекиње 30.10.2008 г. под водство на диригентот Франц Горник: https://www.youtube.com/watch?v=C44IY-D1HLg&ab_channel=Kamavt85

препејуваат и објавуваат релативно скоро по објавувањето на оригиналите. Во јануари 2023 г. во рамките на 3. Зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, во групата за литература, во инспиративна атмосфера поттикната од лекторот Иван Антоновски, направени се и препеви на песни од овие збирки, а и на неколку уште непрепеани песни од претходните збирки, како и нови препеви на веќе препеаните песни. Песните ги препеавме Соња Цекова Стојаноска, Маја Ковач и Јас, и тие се веќе објавени во семинарскиот зборник „ШОПОВ на 11 јазици: зборник на преводите на семинаристите на Третата зимска школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Скопје, 23 – 28 јануари 2023 година)“, а се планира и во Словенија да се објави веќе подготвениот двојазичен избор со наслов „Златен круг на времето = Zlati krog časa“, во кој ќе бидат застапени сите осуммина словенечки препејувачи на Шопов.

Шопов како препејувач на словенечка поезија

Ацо Шопов, освен што беше врвен поет, тој се занимаваше и со книжевно преведување што не останало незабележано во словенечките медиуми. Имено, едниот од неговите поголеми преведувачки успеси е претставен во словенечкиот весник „Дело“: книжевниот преведувач Тоне Потокар на 15 октомври 1960 година објавува текст со наслов „Хамлет на македонски“ („Hamlet v makedonščini“), во којшто се восхитува над забрзаното преведување на светски класици во Македонија и известува: „Издавачката куќа „Кочо Рацин“ го објави македонскиот „Хамлет“ во препев на еден од најистакнатите македонски поети Ацо Шопов.“ (Потокар, 1960). Потокар додава дека на Шопов за овој препев му е доделена награда и дека со овој убав гест Македонците ќе можат да се пофалат на конгресот на Сојузот на книжевни преведувачи на Југославија кој токму тогаш се одржува во Скопје, дека се прва од југословенските републики која доделила награда за преведувачи. Ацо Шопов е, значи, првиот награден книжевен преведувач во Југославија.

Во библиографијата на книжевните преводи на Шопов, објавена на порталот asosorov.com можеме да видиме дека еден од неговите први поголеми објавени книжевни преводи е поезијата на словенечкиот поет Отон Жупанчич, и тоа прочуената поетска збирка за деца „Цицибан“ („Кочо Рацин“, Скопје, 1951). Тоа е и неговиот единствен книжевен превод од словенечки, кој, пак, во втората половина на XX век доживеал повеќе од десет изданија (Субиото и Бобнар, 2021, стр. 130) и тоа во релативно голем тираж (5000 во 60-тите години, 10000 во 70-те години, 20000 или 30000 во 80-тите, според податоците во базата Кобис), бидејќи бил препорачуван како лектира за I или

II одделение според наставниот план и програма за основните училишта во СР Македонија.

За овој препев на Шопов и за неговото читање во македонските основни училишта пишува Бистрица Миркуловска која открива дека првиот македонски препев од збирката „Цицибан“ е препевот на песната „Цицибан – Цицифуј“, објавен уште во 1949 година во „Пионерски весник“, а препејувачот е доајенот на македонската литература за деца Ванчо Николески, додека целата збирка „Цицибан“ со 33 песни во 558 стиха во препевот од Ацо Шопов целосно навлегува во воспитно-образовниот процес (Миркуловска, 2020, стр. 280, 281 и 2020б: 284). Во рамките на задолжителната лектира за второ одделение, детето ги открива убавините на поезијата на Жупанчич со помош на поетот преведувач, а во шесто и седмо одделение паралелно со препевот „Цицибан“ го читаат и во оригиналот (песната „Breza in hrast“) и сфаќаат дека Жупанчич е поет од друго јазично подрачје (281).

Миркуловска ја истакнува сложената и одговорна задача на препејувачот „не само да ја предаде поетовата порака, туку и да ја зачува музиката и ритамот што детето посебно го привлекуваат кон поетската реч“ и дека „поетот-преведувач треба да е активно присутен во организмот на преведената поезија со цел да ги ублажи нерамнините, што неминовно се јавуваат во поетскиот превод, максимално користејќи ги иновациите и еластичитетот на јазичниот систем во којшто го пресоздава поетското дело“, и смета дека: „Поетскиот превод на „Цицибан“ – каков што е од 1956 год. – влезе во македонската поезија за деца како оригинален текст, па така и живее, зашто детето го прифаќа како што ја прифаќа оригиналната поезија“ (Миркуловска, 2020, стр. 281).

Со Бисерка Бобнар го анализираме овој препев, при што се фокусиравме само на еден мал сегмент поврзан со лексиката, поточно со пренесувањето на религиозни елементи, односно елементите поврзани со христијанската традиција. За анализата го користевме изданието од 1965 година (библиотека „Златна клупа“) достапно во нашата факултетска библиотека, а за оригиналниот текст го земавме изданието од 1932 г., бидејќи во претходните две изданија уште ги нема песните „Pismo“, „Lisica“, „Stari medo“, „Veverica“, „Slovo“, а во наредното кое се појавува во 1955 г. (значи по смртта на Жупанчич), недостигаат некои песни од изданието од 1932 г. коишто се вклучени во препевот на Шопов. Анализата покажа дека во препевот се отстранети речиси сите религиозни конотации. Не ни се познати детали за стратегијата на препејувачот, но претпоставуваме дека станува збор за суптилно (само?)цензурирани места според идеолошките насоки на времето во кое се појавува. Имено, по Втората светска војна во (сите републики на) Југославија се воспоставува систем на прикриена превентивна цензура на

религиозните содржини и конотации, често применувана и во литературата за деца. Интересно е што во македонскиот препев недостига и песната „Turek“ во којашто на комичен (дури потсмешлив) начин е портретиран (возрасен) Турчин: со долг нос полн со брадавици и со криви налани – налик на чамци на Сава, но со прекрасен фес – како маков цвет и со појас налик на божилак. Во последната строфа детето му се обраќа на Турчинот и го моли да му ги даде фесот и појасот, а носот и наланите нека ги задржи и нека се гордее со нив. Дали оваа песна е изоставена поради разликите меѓу македонската и словенечката културна меморија поврзана со ликот на Турчинот? Анализата ја завршиваме со уште едно прашање: Дали опишаните преведувачки решенија се можеби едноставно резултат на преведувачката стратегија според која пренесувањето на содржината им е потчинето на формата и звучноста, или сепак станува збор за суптилна (само?)цензура? Тоа што во препевот се отстранети речиси сите религиозни конотации повеќе упатува кон второто. Иако суптилно (само?)цензуриран според идеолошките насоки на времето во кое се појавува, овој препев на Шопов е ритмично, звучно и естетски исклучително успешен, а треба да знаеме дека овој препев е важен и поради тоа што претставува една од (само!) двете словенечки поетски збирки за деца (втората е „Итрицата Мица“ од Каетан Кович во препев на Гане Тодоровски), објавени на македонски во периодот од 1945 до 1990 година (Субиото и Бобнар, 2021, стр. 139).

Други прилози за Шопов

Во 1967 година писателите и академици Цирил Космач и Братко Крефт го предлагаат Ацо Шопов за редовен член на МАНУ. Во препораката истакнуваат дека за Шопов *збор* не е само израз на некоја мисла или чувство, туку и манифестација на звукот, додека стихот е манифестација на ритамот и на мелодијата: »Beseda zanj ni samo izraz neke misli ali čustva, nekega pojma, marveč tudi manifestacija zvoka, kakor je nato stih manifestacija ritma in melodije. Premalo je za pravega pesnika, če izbere kar prvo besedo, ki sicer izraža pojmovno doživeto čustvo ali misel, a še sama ne zveni, ne poje, kaj šele da bi zvenela in pela v stihu, ko jo povezuje z drugimi besedami. Šopov je to začutil najprej podzavestno, ker ga je na to napeljal njegov muzikalni posluh, pozneje pa se je začel nujnosti muzikalnosti zavedati vedno bolj, da rabi danes v najboljših svojih pesmih besedo in jezik zavestno, kot miselno-čustveni in hkrati muzikalni instrument svojega lirskega ustvarjanja.« (Kosmač, Kreft, 1967).

Во јануари 1977 година Шопов се наоѓа во Љубљана, во Клинички центар, на оддел за кардиологија, соба бр. 10, како што наведува новинарот Богдан Погачник кој на 28 јануари во дневникот „Delo“ објавува интервју

со наслов „Pesniški sobratje“. Во него Шопов искрено и отворено зборува за својата болест, за своите творечки планови (дека следната збирка ќе биде посветена на Штип и на детството), за МАНУ, за литературните награди и за позицијата на македонски поет во светот. На прашањето дали останува верен на поезијата Шопов одговара дека секако бидејќи е премногу стар за да се нафати на нешто друго, а на прашањето што е за него поезијата, вели дека речиси не знае, иако со неа се занимава веќе триесет години, но му се чини дека му претставува смисла на животот: „Skoraj da ne vem čerprav to delam že tridese let. Zdi se mi pa, da mi je smisel življenja“ (Шопов во Pogačnik, 1977).

На крајот, би сакала да посочам уште еден текст за Шопов објавен во Словенија, а тоа е некрологот, напишан од мојот професор Драги Стефанија кој ми ја откри поезијата на Шопов. Некрологот со наслов „Вечната починка на вечниот поет“ (Večni počitek večnega pesnika) е објавен во весникот „Naši razgledi“ на 28 мај 1982 година, а во него Стефанија го нарекува Шопов филозофски поет, македонски Тагоре, истакнува дека збирката „Песни“ е прва македонска поетска збирка и ги набројува сите книги со словенечките преводи на неговата поезија. Во некрологот се вклучени и преводите на песните „Очи“, „Гледач во пепелта“ и „Ветрот носи убаво време“.

Користена литература:

- [1] Жупанчич Отон 1965: *Цицибан*, прев. Ацо Шопов, „Кочо Рацин“, Скопје.
- [2] Миркуловска Бистрица, 1993: Слеј се со тишинта – Zlij se s tišino. *Зборникот Творештвото на Ацо Шопов*. Ур. Веле Смилевски и др., Скопје: Институт за македонска литература. 104–113.
- [3] Миркуловска Бистрица 2020: „Отон Жупначич во наставните програми во СР Македонија“, Премостувања, Академски печат, Скопје, 282–285.
- [4] Миркуловска Бистрица 2020: „Слеј се со тишинта – Zlij se s tišino“, Премостувања, Академски печат, Скопје, 319–327.
- [5] Спасов Александар 1998: „Фран Петрè“, *Македонско-словенечки книжевно-културни релации*, МАНУ, Скопје, 109–113.
- [6] Субиото Намита 2004: „Поезијата на Ацо Шопов во Словенија“, XXX Научна конференција на XXXVI меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 11–13 август 2003 г.), Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, Скопје, 585–592.
- [7] Субиото Намита, Бобнар Бисерка 2021: „Заемно преведување на словенечката и македонската поезија за деца“, *Филолошки студии*, 19(1), 128–143. <https://journals.ukim.mk/index.php/philologicalstudies/article/view/1584/1388> (пристапено на: 29.6.2023)
- [8] Чукалиев Ордан и др. (ур.) 2023: *ШОПОВ на 11 јазици: зборник на преводите на семинаристите на Третата зимска школа на Меѓународниот семинар*

за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Скопје, 23 – 28 јануари 2023 година), Скопје, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. https://www.ukim.edu.mk/dokumenti_m/Zbornik_Ssopov_na_11_jazici.pdf (пристапено на: 29.6.2023)

- [9] Шопов Ацо, 1955: Слеј се со тишината. Кочо Рацин, Скопје. <https://www.acosopov.com/> (пристапено на: 29.6.2023)

- [1] Brezovar Marjan 1958: „Nekaj besed o dveh prevodih iz makedonske književnosti“, *Naša sodobnost*, l. 60, бр. 3, 264–266. <https://www.acosopov.com/citalnica/literarni-portreti/zlij-se-s-tisino-energicen-prelom-s-preteklostjo-%d0%bc-brezovar?lang=sl> (пристапено на: 29.6.2023)
- [2] Kosmač Ciril, Kreft, Bratko, 1967: „Recenzija za imenovanje Aca Šopova za člana Makedonske akademije znanosti in umetnosti“, Ljubljana, 20. julija 1967. <https://www.acosopov.com/citalnica/literarni-portreti/sopov-kosmac-kreft?lang=sl> (пристапено на: 29.6.2023)
- [3] Menart Janez 1957: „Tradicija in sodobnost: pesniška zbirka Aca Šopova Zlij se s tišino v prevodu Ivana Minattija“, *Ljudska pravica*, Ljubljana, 07.12.1957, 6. <https://www.acosopov.com/citalnica/tradicija-i-sodobnost-menart?lang=sl> (пристапено на: 29.6.2023)
- [4] Mihelčič Viktor 1998: *Pa da bi znal, bi vam zapel: zbrana dela*. Ur. Marjan Ribič. Zveza kulturnih organizacij občine, Kamnik, 96–97.
- [5] Novak Popov Irena, 2000: „Sodobna makedonska poezija v slovenskih prevodih“, *Македонско-словенечки научен собир (јазичните, литературните и културните релации меѓу Македонија и Словенија, Охрид, 22–23 август 1997)*. Ур. Нада Петковска, Људмил Спасов. Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје, 261–286.
- [6] Petre Fran: *Makedonska poezija*. Ljubljana, 1948.
- [7] Petre Fran 1957: „Makedonski pesnik“, *Zlij se s tišino*, prev. Ivan Minatti, Državna založba Slovenije, 1957, 67–73. <https://www.acosopov.com/citalnica/vazna-je-izprememba?lang=sl> (пристапено на: 29.6.2023)
- [8] Pogačnik Bogdan 1977: „Pesniški sobratje“, *Delo*, Ljubljana, 28.1.1977, 9. https://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-ZBY71F18/9/index.html#zoom=z (пристапено на: 29.6.2023)
- [9] Potokar Tone 1960: „Hamlet v makedonščini“, *Delo*, Ljubljana, 15.10.1960, 6. http://www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_DOC-DUCEN0GP/6/index.html#zoom=z (пристапено на: 29.6.2023)
- [10] Stalev Georgi (Ур.), 1976: *Pesmi*, Mladinska knjiga, Ljubljana.
- [11] Stefanija Dragi, 1982: „Večni počitek večnega pesnika“,
- [12] Šopov Aco 1957: *Zlij se s tišino*, prev. Ivan Minatti, Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- [13] Šopov Aco 1961: „Partizanska pomlad“, prev. Ciril Zlobec, *Delo*, št. 1, 1.1.1961, 2: www.dlib.si/listalnik/URN_NBN_SI_doc-VTE3YC2L/2/index.html (пристапено на: 29.6.2023)

- [14] Šopov Aco 1963: „Uspavanka“, prev. Ivan Minatti, *Ciciban*, št. 9, 235.
[15] Župančič Oton 1932: *Ciciban*, Ljubljana, Umetniška propaganda. Ilustr. Nikolaj Pirnat. <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-QHI5LTZ2> (pristapeno na: 29.6.2023)
[16] Župančič Oton 1955: *Ciciban*, Ljubljana, Mladinska knjiga. Ilustr. Nikolaj Pirnat.

ACO ŠOPOV IN THE SLOVENIAN CULTURAL SURROUNDING

Namita Subioto

Department of Philosophy, University of Ljubljana

This article presents translations of Aco Šopov's poetry by the Slovenian poets Bogomil Fatur, Ivan Minatti, Ciril Zlobec, Severin Šali and Jože Šmit, published in the 20th century, and includes information on the most recent translations that have been produced this year (2023), to mark the poet's centenary. The article also introduces Aco Šopov as a literary translator, focusing on his translation of Oton Župančič's *Ciciban*, one of the most important works of Slovenian children's poetry. The Slovenian reception of Šopov's poetry and his achievements in literary translation (literary-critical responses, analyses of some translations and other contributions) testify to the positioning of A. Šopov in the Slovenian cultural sphere.

Key words: *Aco Šopov, Macedonian-Slovenian literary and cultural relations, literary translation*